

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИКО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТИЧНИХ НАУК

***ПАНОРАМА
ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ***

НАУКОВИЙ ВІСНИК РДГУ

Випуск 1

Рівне – 2008

Панорама політологічних студій: науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 1. – Рівне: РДГУ, 2008. – 217 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

1. **Гон М.М.** – д. політ. н., професор, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету (головний редактор).
2. **Канцелярук Б.І.** – д. політ. н., головний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
3. **Киридон А.М.** – д.іст. н., професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Київського міжнародного університету.
4. **Круглашов А.М.** – д. політ. н., професор, завідувач кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича.
5. **Макаренко Є.А.** – д. політ. н., провідний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
6. **Постоловський Р.М.** – к. іст. н., професор, завідувач кафедри всесвітньої історії, ректор Рівненського державного гуманітарного університету.
7. **Терешко Ю.М.** – к. іст. н., доцент, завідувач кафедри політології та соціології Рівненського державного гуманітарного університету.
8. **Тихомирова Є.Б.** – д. політ. н., професор, завідувач кафедри міжнародної інформації Рівненського інституту слов'язнавства Київського славістичного університету (заступник головного редактора).
9. **Троян С.С.** – д. іст. наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та країнознавства Рівненського інституту слов'язнавства Київського славістичного університету.
10. **Шеретюк В.М.** – к. іст. н., доцент, декан історико-соціологічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету.
11. **Ярош Б.О.** – д. політ. н., професор, завідувач кафедри теорії та історії політичної науки Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Відповідальний редактор – к. політ. н., доцент **Черній А.Л.** (Рівненський державний гуманітарний університет)

Друкується за рішенням Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету.
Протокол №5 від 28 грудня 2007 р.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Думки авторів статей можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: кафедра політичних наук, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027.

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Тихомирова Є.Б.	5	ПР-забезпечення діяльності Організації Об'єднаних Націй
Черній В.А.	23	Політичний чинник наукового співробітництва Північноатлантичного Альянсу на початку ХХІ ст.
Герасимчук Т.Ф.	29	Міжнародна міграція та проблема національної безпеки держав
Алієв М.М.	38	Транспортна політика ЄС і місце в ній транспортних коридорів і проектів
Дубей В.І.	44	Впровадження екологічних стандартів „євро” в Україні як необхідність євроінтеграційних процесів

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

Черній А.Л.	54	Теоретичні показники кризовості суспільних систем
Хаврук І.А.	57	Інститут референдуму в системі соціалістичної демократії
Парфенюк В.М.	66	Особливості формування політичної стратегії України в сфері інформаційного суспільства
Кириленко О.М.	82	Функції та дисфункції політичних інститутів українського суспільства на сучасному етапі
Наумов А.С.	100	Інститут президента в Росії: місце у політичній системі
Терешко Ю.М.	107	Стан „свободи слова” у посттоталітарній Росії В.Путіна
Луценко К.В.	119	Політична реклама в період парламентських виборів в Україні: проблеми та досягнення
Христюк Т.А.	125	Соціологічні підсумки парламентських виборів 2007 року

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ. МІЖКОНФЕСІЙНІ ВЗАЄМИНИ

Троян С.С.	131	Концептуально-методологічний аспект дослідження національної толерантності в сучасній Україні
------------	-----	---

Киридон А.М.	135	Релігійна ситуація в сучасній Україні: історико-політологічний аспект
Монолатій І.С.	143	Галицька і буковинська ідентичності за імперської доби: феномени, характеристики, етнічний простір
Гон М.М.	153	Зовнішньополітичні корелянти міжетнічної взаємодії в Західній Україні міжвоєнного періоду

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

Мисан-Мілясевич В.В.	162	Причини виникнення міжнародного тероризму як проблема політологічних досліджень
Лесняк В.Ю.	166	Інституційний вимір іспанського переходу до демократії
Ларькіна Л. М.	175	Специфіка функціонування пропорційної виборчої системи в Україні
Семенюк Т. Ю.	179	Фінансові ресурси політичних партій
Мартинчук І.І.	186	Основні напрями політичної діяльності Р.Шустера
Валюх Л.І.	198	Гельголандсько-занзібарський договір: політична оцінка в британському парламенті

РЕЦЕНЗІЇ

Гон М.М.	207	„Чужий” в „обіймах” націоналізму й етнічного насильства (Рец.: Alexander Victor Prusin. Nationalizing a Borderland. War, Ethnicity, and Anti-Jewish Violence in East Galicia, 1914-1920. – The University of Alabama Press, 2005)
Гон М.М.	212	Західноукраїнські сюжети взаємодії іншостей модерної доби (Рец.: Монолатій І. Особливості міжетнічних взаємин у західноукраїнському регіоні в Модерну добу. Монографія. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2007)
Відомості про авторів	216	

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ КОРЕЛЯНТИ МІЖЕТНІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Європейська історія знає чимало прикладів, коли міжетнічна взаємодія в конкретній державі суттєво коригувалася подіями, що відбувалися поза її геополітичними кордонами. В умовах розвитку української етнополітології, яка, зрозуміло, шукає емпіричний матеріал не тільки в подіях “ззовні”, але й у етнічній історії, такі реалії розширюють гаму тих чинників, які сприяють всебічному аналізу каталізаторів міжетнічних стосунків й їхньої сутності.

Проте моніторинг зовнішніх чинників як факторів коригуючих міжетнічну взаємодію в Західній Україні між двома світовими війнами не є типовим для сучасних студій. Окремі їх візії, щоправда, здійснено істориками. Серед подібних поодиноких прикладів – монографія Я.Хонігсмана (в якій частково висвітлено вплив кризи демократичних цінностей в країнах Заходу на формування взаємин євреїв з українцями й поляками в Західній Україні напередодні Другої світової війни) [28, с. 76-79] та стаття Л.Якубової, яка побіжно торкається проблеми реакції західних українців на єврейську колонізацію на півдні України [29].

Стан вивчення проблеми, який можна вважати лише першим наближенням до її всебічної розробки, спонукає її подальше дослідження. З огляду на це завданнями, які намагаємося реалізувати в даній розвідці, є визначення тих етнополітичних ситуацій, коли зовнішній чинник слугував безпосереднім каталізатором змін у міжетнічних взаєминах у Західній Україні 1918-1939 рр., а також з'ясування суб'єктів, які виступали джерелом відповідних ініціатив.

Парадигма міжвоєнного періоду засвідчує, що одним із засобів штучної кореляції етнополітичної поведінки західних українців слугували цілеспрямовані зовнішньополітичні акції. Саме вони, реалізовані т.зв. Закордонним відділом ЦК КП(б)У (“Закордот”), поруч із прагненням українців до самостійного державного будівництва, призвели на початку 1920-х рр. до розгортання повстанського руху в північно-західних землях.

Резиденти “Закордоту” розпочали діяльність у Західній Україні вже в 1921 р., намагаючись утворити підпільну повстанську організацію, що мала за мету сприяти відокремленню регіону від Речі Посполитої та їхньому возз'єднанню з УСРР [8, арк. 95; 10, арк. 3 зв.]. Засобами досягнення цієї мети обрано напади на державні об'єкти, спрямований проти представників влади терор та, як стверджували органи влади, провокування “заворушень на ґрунті поширення ненависті між окремими

частинами населення і викликання збройної революційної акції в Польщі” [9, арк. 21 зв.].

Організаційна діяльність резидентів “Закордоту”, що була ініційована з тодішньої столиці УСРР Харкова, призвела до утворення Української народної повстанської організації (УНПО). Вона розгорнула діяльність на просторах, що простяглися від Полісся до Галичини [7, арк. 43]. Її організатори без особливих проблем визначили ідейні ключі, які швидко знайшли своїх адресатів. Серед них домінували українські національні гасла, що забезпечило підтримку нової організаційної структури частиную української громадськості [11, арк. 1 зв.].

Пропагандисти УНПО поспідовно обігрували актуальні для українського політикуму проблеми, які віддзеркалювали прорахунки Варшави в етнонаціональній політиці, підкреслювали її наступально-шовіністський, дискримінаційний характер. В інструкції керівника УНПО С.Семьонова, яка адресована її пропагандистам, наголошено на “трабіжницькій політиці щодо національних меншин”, знищенні усього, що пов’язане з українством, глумлінні над його правами. Гострій критиці пропонувалося піддавати ті ухвали сейму, що стосувалися проблем етнічних меншин [8, арк. 132].

Одночасно з розгортанням діяльності УНПО восени 1924 р. на території Кременецького і Дубенського повітів постали її близнюки – Українська революційна повстанська армія (УРПА), в інших (Здолбунівському, Острозькому, Рівненському) – Українська червона повстанська армія (УЧПА) [10, арк. 16, 468]. Як перша, так і друга дотримувалися сепаратистської платформи УНПО – відірвання Західної Волині, Холмщини, Підлісся й Східної Галичини від Речі Посполитої та прилучення їх до СРСР. Це, як і збереження старого керівного складу організаційної акції Харкова, свідчило, що УРПА і УЧПА є, сказати б, клонами Української народної повстанської організації.

Агітатори УНПО (відтепер її назву використовуємо як узагальнюючу і для організацій-близнюків) приховували від громадськості правду про її реальних організаторів. “Завербовані в організацію члени, - стверджується в матеріалах слідства органів польської поліції, - не повинні були знати, що за нею криється радянська влада і що всією акцією в якості центру керує Харків. Їм прищеплено переконання, що організацію підтримує весь український народ і що постала вона самостійно” [6, арк. 78].

На наш погляд, можна стверджувати, що своєрідним кредо комуністів стало свідоме провокування подальшої ескалації українсько-польських відносин. Ще в 1921 р. харківські організатори проникнення у північно-західні землі озброювали своїх резидентів пропагандистськими ідеями, які мали збудити громадсько-політичні настрої. Серед них, наприклад, - поширення відомостей про те, що Варшава готує примусове виселення

православного населення до Росії. Щоб запобігти цьому, згідно настанов комуністів, православні волиняни мали прийняти католицизм [12, арк. 5].

Діяльність УНПО – УРПА – УЧПА мала неоднозначні наслідки. По-перше, за словами учасника УЧПА М.Залиньчука, “такий стан (ігнорування польською владою етнічними й економічними інтересами українства – М.Г.), у зв’язку з більшовицькою агітацією, що поширювалася із-за кордону, поглибив провалля між поляками та українцями. Стало зрозуміло, що тільки шляхом збройної боротьби українці можуть домогтися від Польщі тих прав, які їм, фактично, належать...” [10, арк. 899]. Відтак діяльність УНПО – УРПА – УЧПА сприяла виявленню антипольського потенціалу тодішніх громадсько-політичних настроїв українства. Вони стали тими організаціями, які намагалися розгойдати ще не міцні підвалини Речі Посполитої. По-друге, революційно-повстанська стратегія та диверсійні методи боротьби з Польщею сприяли радикалізації суспільних настроїв, поглибленню й усталенню міжетнічного конфлікту. Зрештою – вони стали одним із чинників, що спонукав владу до радикальних методів “упокорення” Волині.

Суголосними за технологією формування із “закордотівською” бачаться причини змін в етногрупових настроях німців 1930-х рр. У цей час помітний вплив на їхній світогляд справляли резиденти націонал-соціалістів у Польщі, які пропагували здобутки, з одного боку, батьківщини, яка поступово прибирала роль зловіщого арбітра в Європі, з другого – партії Гітлера. Очевидно, ця пропаганда дала свої результати. Серед німців, що проживали на західноукраїнських землях, все частіше пропагувалася ідеологія гітлеризму [31, s. 51 obr.].

Тим часом євреї в різний спосіб намагалися протиставитися Німеччині: єврейська преса рясніла повідомленнями про переслідування юдеїв у ній. Ця тема обговорювалася на численних віче. Починаючи з 1933 р. у Західній Україні євреї проводили акції бойкоту німецьких товарів тощо. В той час постали й відповідні координаційні структури, як, наприклад, Антигітлерівський комітет молоді Східної Галичини [13, арк. 3].

За таких умов закономірним результатом стало зростання міжетнічної дистанції між євреями й німцями. Одним з її проявів стала соціальна обструкція останніх. Наприклад, євреї, що проживали в Козині, реагуючи на переслідування одновірців у Третньому рейху, восени 1938 р. розірвали звичні для них контакти з німцями, що проживали в колоніях Кажмирівка й Краснопіль [3, арк. 30].

Другий комплекс зовнішньополітичних щодо Західної України подій, які безпосередньо впливали на формування міжетнічних стосунків, - геополітичні зміни на постімперському просторі. Росіяни, як і більшість українців, не визнали положень Ризького миру, який встановив суверенітет Польщі на північно-західних українських землях [2, арк. 4]. Антипольські настрої вирували в середовищі офіцерів колишньої царської армії,

православного духовенства, інтелігенції. Учителі-росіяни гімназії в Острозі, стверджували органи поліції в 1922 р., - "... старі царські прислужники, які в кожному поляку вбачають свого ворога" [1, арк. 102 зв.]. Подібні оцінки в той час були поширеними.

Значимим складовим означеного комплексу є оцінка західноукраїнським політикумом подій в УСРР. У даному контексті простежуються дві визначальні тенденції. Перша з них – симпатії до радянської України. В умовах поразки національно-демократичної революції 1917-1920 рр., утисків, яких зазнавали українці в Польщі, чимало з них змирилися з формою державного устрою, що встановилася в УСРР. У ній вони вбачали здобуток визвольних змагань українського народу, а реалізація соборності українських земель пов'язувалася, з одного боку, з розбудовою радянської України, з другого – з об'єднанням навколо неї всіх українських етнографічних територій [18, с. 351]. Вже в 1926 р. Українське соціалістичне об'єднання Селянський Союз заявило, що УСРР поступово набирає характеру "держави українських працюючих мас" [33, с. 250]. Згодом, у 1933 р., за оцінкою сучасника, українці Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя "тут (у Польщі – М.Г.) бачили чужий, там (на Великій Україні – М.Г.) – свій світ" [20, с. 1]. Подібні настрої, зрозуміло, посилювали етносепаратизм етнічної більшості Західної України.

Інший наслідок впливу радянського чинника – зближення частини українства з Польщею та боротьба з тими етнічними суб'єктами західноукраїнського політикуму, яких обвинувачено в сприянні зміцненню радянської влади на Великій Україні.

На початку 1920-х рр. польсько-український компроміс у Другій Речі Посполитій зумовлювався протиставленням бійців армії С.Петлюри радянському режиму. Лідер Української народної партії (УНП) В.Оскілко, наприклад, вірив, що українсько-польська співпраця є гарантом успішної боротьби з Москвою. При цьому остання набирала обрисів не лише Москви часів Катерини Великої (тобто, експансіоністської), а й "Москви Бронштейна – Троцького" [16, с. 2] (експансіоністсько-комуністичної). Відтак неприйняття комуністичних ідей призвело членів УНП до позитивної оцінки Ризького миру, який, на їхню думку, звів "... греблю, аби червоне більшовицьке море [не змогло] розлитися по українській землі" [16, с.2]. Взаємодія ж колишніх союзників мала за мету утворення "буферної" України [16, с. 2]. А до того часу, виходячи з нових суспільно-політичних реалій, прибічники В.Оскілкі сподівалися на надання Польщею автономії тим українським землям, що опинилися в її складі [34, с. 4].

Значно пізніше, в другій половині 1930-х рр., на шлях замирення з польською владою стало Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО). П.Мудрий – один з його провідників з цього приводу стверджував: "...в нашій інтенсії є сильна Польща" [17, с. 3]. Підґрунтя такої позиції – надії на здобуття сприятливих можливостей для розвою 5-

мільйонної громади українства в різних сферах суспільного життя, перетворення Західної України на П'ємонт, осереддя майбутньої самостійної Української держави.

Перехід УНДО на автономістську платформу, яка бачиться найвигіднішим для Другої Речі Посполитої варіантом врегулювання українського питання, зумовлювався суспільно-політичними процесами в радянській Україні: згортанням політики коренізації, колективізацією, голодомором 1932-1933 рр., розгортанням маховика репресій. Ці події скоригували суспільно-політичні настрої західних українців, які виявили одностайність у протиставленні комуністичній ідеї. Вже влітку 1933 р. українська преса стверджувала: “нині радянофіліство – пройдений етап” [21, с. 1].

Водночас глибокий психологічний шок від поневіряння побратимів у радянській Україні спонукав нову тенденцію в громадсько-політичних настроях етнічної більшості Західної України: відтепер прибічники комуністичних ідей асоціювалися нею з іноетнічним середовищем, найчастіше – з євреями. За таких умов антикомуністична акція, яка розпочалася в Західній Україні 1935 р., спрямовувалася як проти них, так і Української соціалістично-радикальної партії. При цьому, як стверджував у той час національний відділ міністерства внутрішніх справ Польщі, антикомуністична акція супроводжувалася низкою антиєврейських виступів українців.

Зростання антиєврейських настроїв, зумовлених “прив’язуванням” до них комуністичної ідеї, спостерігалися в Західній Україні й раніше. Так, “Антибільшовицька ліга” – організація, що поширила свій вплив на Волинське воєводство з центральних регіонів Польщі наприкінці 1921 р., трактувала участь єврейських організацій у більшовицькому русі як провідну й таку, що безпосередньо спрямована не тільки проти Польщі, а й християнської цивілізації загалом. Керуючись такими оцінками, члени “Антибільшовицької ліги” домагалися від уряду запровадження низки заходів, спрямованих на мінімізацію ролі євреїв у різних сферах суспільного життя Другої Речі Посполитої [5, арк. 5].

На формування міжетнічних взаємин у Західній Україні безпосередньо впливали й події, пов’язані з етнополітичною поведінкою представників етнічних меншин на тих українських етнографічних землях, що протягом міжвоєнного періоду перебували в складі інших держав, та досвідом міжетнічної взаємодії в них. З-поміж подібних рефлексій – реакція західних українців на утворення єврейських сільськогосподарських поселень у Криму. Аграрне суспільство, в шкалі суспільних цінностей якого земля посідала особливе місце, доволі болісно реагувало на політику радянської влади. В середині 1920-х рр. українська громадська думка вбачала в подіях, що розгорталися в Криму, спроби утворення “новій Палестини на українській території” [14, с. 1].

Реакцію на радянську політику аграризації євреїв на півдні України презентували різні громадсько-політичні часописи. Один з них – газета “Діло”, яка в середині 1920-х рр. стверджувала: “... під ніякою умовою український нарід не погодиться з тим, щоби відбита ним свого часу від кочівників земля на півдні України, яку століттями сини його поливали своєю кров’ю і своїм потом, була скольонізована жидами і в цей спосіб створилася небезпека відірвання цієї частини української національної території від головного пня...” [14, с. 2]. Тим часом інший український часопис – газета “Свобода” – твердив: “... жиди взялися не на жарти на відібрання українцям прадіної їхньої землі, якої ніколи не може бути забагато” [24, с. 4]. Суспільне звучання цих міркувань посилювалося констатацією животіння українців на карликових наділах та їхньої трудової еміграції із Західної України. “Невже українці мають їхати до Палестини?” – задавала риторичне запитання газета [23, с. 3].

Різко негативну реакцію на колонізацію етнічними меншинами (поруч із євреями – італійці, чехи та ін.) південних регіонів України демонстрували й еміграційні політичні кола. При цьому, стверджує сучасна вчена Л.Якубова, аргументи українських опонентів більшовиків в екзилі відзначалися тенденційністю, “...що дозволяли їм доводити власні політичні амбіції та створювати очікувану картину гноблення інородцями українців у власних етнографічних кордонах” [29, с. 182]. Такі твердження, як і протести української еміграції (як ось, наприклад, 12 вересня 1925 р. у Філадельфії [25, с. 4]), про які інформували західних українців місцеві періодичні видання, вносили свою лепту в коригування настроїв етнічної більшості й, відповідно, її стосунків із євреями.

Корекція міжетнічних взаємин відбувалася і в результаті реакції суб’єктів західноукраїнського політикуму на міжнародні події. Прикладом цього є зміни в настроях, спричинених Мюнхенською угодою (1938 р.) й утворенням Карпатської України. Так, невдоволені підтримкою Польщею німецької агресії проти Чехо-Словаччини, яка окупувала т.зв. Заолзьку Сілезію, чехи Волинського воєводства зблизилися з українцями, виявляючи при цьому прихильне ставлення до їхніх прагнень стосовно Карпатської України [4, арк. 17-18]. Тим часом в наданні їй автономії євреї вбачали наслідок діяльності А.Гітлера, результат започаткованих ним змін у Європі. Звідси – негативне ставлення євреїв Польщі до Підкарпатської Русі (тодішня офіційна назва Закарпатської України). В листопаді 1938 р. один з українських часописів стверджував: “...знову, черговий вже раз, на прикладі Карпатської України, жиди виявилися завзятими ворогами українства” [26, с. 5].

Своєрідної сатиsfакції українці досягли невдовзі після падіння Підкарпатської Русі, коли 17 травня 1939 р. Англія, яка володіла мандатом на Палестину, оголосила “Білу книгу”, що встановила квоту для емігрантів-євреїв. Розмірковуючи над тим, що араби здобули сприятливу можливість

для перехоплення політичної ініціативи, часопис “Українські вісти” писав: “Що при тому розвіються жидівські сні про державність, як у березні розвіялися сні карпатських українців, – кого ж це може боліти окрім жидів?.. На торговиці [міжнародної політики опинилася] шкура отої великанської, розсіяної по всьому світі, впливової жидівської нації” [27, с. 1].

Контекст українсько-єврейських суперечностей осені 1938 – весни 1939 рр. виявлявся в розбіжностях у ставленні двох спільнот до Німеччини. Він, здається, найкраще ілюструє тезу про зовнішньополітичний фактор в якості кореляційного чинника міжетнічних взаємин у Західній Україні міжвоєнного періоду.

Протистояння на цьому ґрунті двох спільнот розпочалося в 1933 р., коли українська преса інформувала громадськість про виголошену А.Гітлером перед іноземними журналістами в Берліні заяву, в якій він розмірковував про прихильне ставлення до відродження Української держави. Ця, як і подібні заяви німецьких політиків, сприяли формуванню симпатій до Берліну серед українців.

Тим часом євреї ставилися до Німеччини з діаметрально протилежних позицій. Розгул антисемітизму в ній обумовлював відмінне від українського сприйняття перспектив налагодження діалогу етнічної більшості краю з Берліном. Як приклад цього наведемо позиції представників двох сторін. У 1934 р. лідер галицької Сіоністської партії праці Ц.Геллер констатував, що загострення українсько-єврейських стосунків припало на час приходу до влади Гітлера, “...в зв’язку з орієнтацією певних українських кіл на плани Розенберга” [32, с. 8]. Пізніше, влітку 1938 р., розмірковуючи над розбіжностями, які визначилися у поглядах на співпрацю з Берліном між українцями й євреями, львівський часопис “Діло” писав: “Не маємо ніяких підстав керуватися у своєму становищі до німців і Німеччини любов’ю, але нема ніяких підстав для якоїсь нашої протинімецької ненависті... У III Німеччині вперше в найповажніших органах преси появилася відмова від концепції російського “айнгайтліхес Віртшафтсгебіт-у” (єдиного економічного простору – М.Г.) у користь концепції національних держав на руїнах нинішньої єдиної і неподільної Росії” [15, с. 2]. Не ідеалізуючи досвіду українсько-німецьких відносин у ХХ ст., здається, натякаючи на незгоду з розгортанням репресій у гітлерівській Німеччині (“...не все те, що діється у III Німеччині, викликає українське захоплення”), а водночас, презентуючи державницьку позицію, часопис резюмував: “Взоровати своє становище до чужих держав і народів на становищі наших найближчих сусідів і співмешканців-поляків, опанованих ідеями одної політичної групи, та жидів, які мають свої власні журби та порахунки, - значить зректися самостійної національної політики, якщо несвідомо, то підсвідомо підлягти чужим впливам” [15, с. 2]. Відтак бачення імовірної ролі Німеччини в долі українства діаметрально відрізнялося від висновків євреїв, які, з огляду на

антисемітську політику нацистів, небезпідставно вважали Берлін уособленням зла.

Окремий комплекс коригуючого фактору міжетнічних стосунків склали ті події, в яких Польська держава виступала в якості суб'єкта етнополітичних процесів у Європі. Йдеться, зокрема, про спроби запровадження нею принципу залежності прав меншин у Другій Речі Посполитій від обсягу прав поляків у тих країнах, етнічні ксенії яких проживали в ній. Так, улітку 1936 р. Варшава поставила проблему прав німців у Польщі в залежність від становища поляків у рейху. За такою ж формулою розглядалася перспектива забезпечення можливостей контактів німців із ним [30, s. 190, 192].

При цьому держава повсякчас намагалася відмежуватися від перспективи втручання в її внутрішній справи зовнішніх чинників. Цю тенденцію з-поміж іншого ілюструють події початку 1930-х рр., коли представники західних українців внесли до Союзу Народів петиції зі скаргами на акції “умиротворення” (т.зв. пацифікація) в Східній Галичині. У відповідь на це один із чільних представників урядового блоку Т.Голувко влітку 1931 р. заявив: “Якщо українці хочуть, щоби поляки застановили свої репресії, то мусять відкликати свої жалоби з Ліги Націй” [19, с. 3].

Не менш красномовною є реакція польської дипломатичної місії у Вашингтоні на меморіал Єврейського американського конгресу (1937 р.), в якому уряд Речі Посполитої обвинувачено в спробах підриву економічних позицій євреїв, потуранні антисемітським виступам, а їхнє становище в Польщі оцінено як найгірше в Європі. Амбасада Речі Посполитої в США кваліфікувала меморіал Єврейського американського конгресу не тільки як втручання у внутрішні справи країни, а й заявила, що “... такі спроби можуть вплинути лише на загострення жидівської ситуації в Польщі” [22, с. 1].

Отже, за суб'єктністю витоків зовнішньополітичних факторів, які протягом міжвоєнного періоду впливали на коригування міжетнічних взаємин у Західній Україні, можна виділити, з одного боку, держави, з іншого – окремі інституції, які, як у випадку із “Закордотом” і НСДАП, виступали її структурними компонентами. Водночас висвітлені події свідчать про варіативність тих етнополітичних ситуацій, коли зовнішні імпульси стимулювали зміни у взаємному ставленні етнонаціональних спільнот. Йдеться про цілеспрямовані акції зовнішньополітичного проникнення, сприйняття етнічними суб'єктами західноукраїнського політикуму геополітичних змін на постімперському просторі та їхню реакцію на етнополітичну діяльність влади в тих тоталітарних державах, які безпосередньо стосувалися етногрупових інтересів українців, євреїв і чехів. Проте, не зважаючи на розмаїття етнополітичних ситуацій, вони означені спільним знаменником – безпосереднім впливом зовнішніх факторів на міжетнічну взаємодію в Західній Україні міжвоєнного періоду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний архів Волинської області (далі – ДАВО), ф. 1, оп. 2, спр. 13.
2. ДАВО, ф. 1, оп. 2, спр. 33.
3. ДАВО, ф. 46, оп. 9-а, спр. 601.
4. ДАВО, ф. 46, оп. 9-а, спр. 602.
5. Державний архів Рівненської області (далі – ДАРО), ф. 30, оп. 18, спр. 127.
6. ДАРО, ф. 32, оп. 28, спр. 780.
7. ДАРО, ф. 32, оп. 28, спр. 822.
8. ДАРО, ф. 33, оп. 2, спр. 2392.
9. ДАРО, ф. 33 сч, оп. 2 сч, спр. 1064.
10. ДАРО, ф. 38, оп. 28, спр. 823.
11. ДАРО, ф. 86, оп. 2, спр. 250.
12. ДАРО, ф. 100, оп. 1, спр. 74.
13. Державний архів Львівської області, ф. 110, оп. 1, спр. 921.
14. Діло. – 1925, 12 вересня.
15. Діло. – 1938, 14 серпня.
16. Дзвін. – 1926, 10 жовтня.
17. До наступу. – 1936. – № 4-5.
18. Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1918-1929). – Київ - Івано-Франківськ, 2002. – Т. 1.
19. Народня справа. – 1931, 16 серпня.
20. Новий час. – 1933, 3 серпня.
21. Новий час. – 1933, 8 серпня.
22. Новий час. – 1937, 15 липня.
23. Свобода. – 1925, 25 січня.
24. Свобода. – 1925, 13 вересня.
25. Свобода. – 1925, 11 жовтня.
26. Українські вісти. – 1938, 21 листопада.
27. Українські вісти. – 1939, 22 травня.
28. Хонигсман Я. Катастрофа єврейства Західної України. – Львов, 1998.
29. Якубова Л. Політика аграризації єврейства: соціальні та економічні наслідки (20-і – початок 30-х рр. ХХ ст.) // Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки: Міжвідомчий збірник наукових праць, вип. 10. – К., 2003. – С. 178-208.
30. Archiwum Akt Nowych (далі – ААН), Polska Rada Ministrów – akta grupowe. Komitet do Spraw Narodowościowych. Posiedzenia, sygnatura 148-3.
31. ААН, zespół Urząd wojewódzki w Łucku, teczka 38.
32. Biuletyn polsko-ukraiński. – 1934. – № 18.
33. Holzer J. Mozaika polityczna Drugiej Rzeczypospolitej. – Warszawa, 1974.
34. Życie Wołynia. – 1924, 21 wrzesnia.

Наукове видання

ПАНОРАМА ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

НАУКОВИЙ ВІСНИК РДГУ

Випуск 1

Відповідальний редактор – *Черній А.Л.*
Комп'ютерна верстка – Третяк О.Ю.

УДК 32
ББК 66.0
П 16

Панорама політологічних студій: науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 1. – Рівне: РДГУ, 2008. – 217 с.

Підписано до друку 28.12.2007 р. Формат 60x84 1/16.
Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний.
Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 13,9.
Наклад 100 прим.

Адреса редакції: кафедра політичних наук, Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету